

สำรวจชุมชนแพทย์ตำค่า ถามหาอนาคต “หมอแผนไทย”

แม้คุณค่าของแพทย์พื้นบ้านและภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชนแต่ละชาติเคยถูกละเลยหลังสิ้นรัชชวณะ แต่กลับคืนมาเป็นที่ประจักษ์แล้วในโลกปัจจุบัน แม้แต่องค์การอนามัยโลก ยังประกาศยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการแพทย์พื้นบ้าน

กว่าจะถึงวันนี้ ชนแต่ละชาติต่างเป็นเจ้าของ “วิชา” “หมอ” และ “ยา” ที่ทำหน้าที่เกื้อกูลสุขภาพกายใจให้ผู้คนของตนถือกำเนิด อยู่รอด ปลอดภัย จนสืบสายมาได้เป็นพันเป็นหมื่นปี

ประเทศไทยเคยเสียหลัก ละเลย “ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ” ในวิถีไทยจนองค์ความรู้และการสืบทอดชะงักงันไปในช่วงเกือบร้อยปีที่ผ่านมา เพราะหันไปอ้าแขนรับการแพทย์แผนตะวันตกอยู่นาน ก่อนที่จะค่อยๆ หวนกลับมาประเมินคุณค่าของรากเหง้าของตนอีกครั้งในช่วง 1-2 ทศวรรษที่ผ่านมา

ส่วนหนึ่งของการ “ตั้งหลัก” เพื่อกำหนดแผนก้าวต่อไปในเรื่องทิศทางการดูแลสุขภาพ “วิถีไทย” ที่สามารถคุ้มครองสุขภาพให้แก่คนไทย ตั้งแต่เกิดจนตาย บนฐานของการพึ่งตนเอง อีกทั้งสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนมากที่สุด ก็คือ การสำรวจสถานการณ์เพื่อประเมิน “ทุนที่มีอยู่” เกี่ยวกับแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพให้ชัดเจนเสียก่อน

ข้อมูลสำคัญนี้ ปรากฏเป็นรายงานที่น่าสนใจ ชื่อ สถานการณ์การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก ซึ่ง คณะกรรมการพัฒนาระบบข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์ การพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เป็นผู้จัดทำ โดย สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ เป็นองค์กรร่วมสนับสนุนการจัดทำด้วย

รายงานฉบับนี้มีสถานะดัง “มือที่มองไม่เห็น” ที่ทำหน้าที่ “แฉ้มหีบสมบัติ” เป็นการขุดคุ้ยเรื่องเก่าเพื่อก้าวให้ล้ำยุค ด้วยการจัดระบบระเบียบให้คนไทยมองเห็น “ทุน” ที่สังคมมีอยู่ในมือเวลานี้ว่าเรามีฐานองค์ความรู้และผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์พื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่มากน้อยแค่ไหน และมีสภาพเช่นไร

“ต้นคิดเรื่องเด่น” ขอหยิบยกประเด็นเด่นๆ มาเล่าสู่กัน

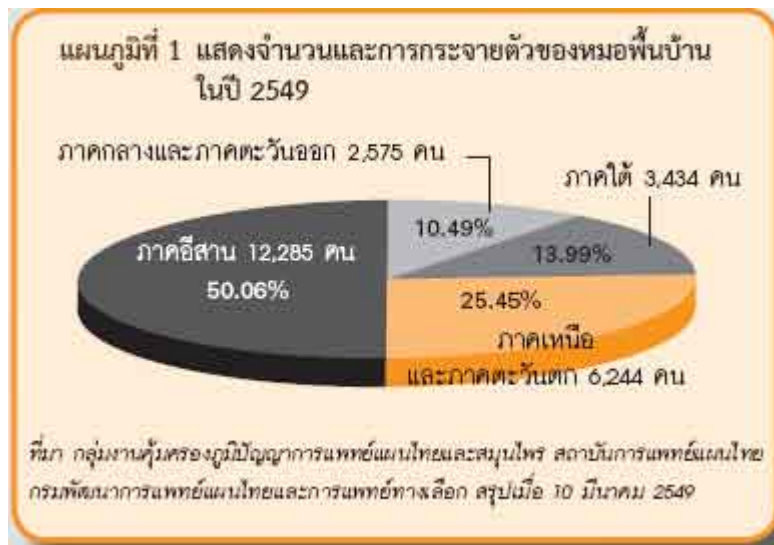
- **2 หมื่น “หมอพื้นบ้าน” คือใคร อยู่อย่างไร**

จากการรายงานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด 75 จังหวัด ในปี 2549 พบว่ามีหมอพื้นบ้านทั้งหมด 24,538 คน โดยครึ่งหนึ่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาอยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันตก

สำหรับหมอพื้นบ้านที่มาสอบกับกระทรวงสาธารณสุขและได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์พื้นบ้านที่มีใบประกอบโรคศิลปะ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2500-2548 มีทั้งสิ้น 20,011 ราย แต่ในจำนวนนี้มีหลายรายที่ได้รับ

ใบอนุญาตหลายประเภทในคนๆ เดียว ซึ่งเมื่อตรวจสอบรายชื่อแล้วพบว่าได้รับใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะสาขา การแพทย์แผนไทย 14,8545 คน

แผนภูมิที่ 1 แสดงจำนวนและการกระจายตัวของหมอพื้นบ้านในปี 2549

ที่มา: กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก สรุปรเมื่อ 10 มีนาคม 2549

ข้อมูลอีกชุดหนึ่งที่สำรวจจาก 39 จังหวัด โดย กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ทำให้มองเห็นภาพที่ลึกซึ้งถึงวิถีชีวิตและสาขาความเชี่ยวชาญของหมอพื้นบ้านในประเทศไทย โดยจากการสำรวจในพื้นที่ดังกล่าว พบว่ามีหมอพื้นบ้าน 3,075 คน เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง คือ 1,938 คน และ 1,124 คน ตามลำดับ ในจำนวนนี้เป็นพระสงฆ์ 13 รูป และอายุเฉลี่ยของหมอพื้นบ้านคือ 53 ปี

หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร แรงงานรับจ้าง และค้าขาย บางส่วนมีรายได้จากการนวด แหล่งความรู้มาจากบรรพบุรุษ คนอื่นๆ และ โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

สาขาความเชี่ยวชาญหลักแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ หมอนวด 1,269 คน, หมอไสยศาสตร์ 1,238 คน, หมอยาสมุนไพรและแผนโบราณ 1,093 คน และหมอดำยา 113 คน

- “หมอผู้หญิง” มาแรงแซงโค้ง

แนวโน้มหนึ่งที่ที่น่าสนใจคือแพทย์แผนไทย “รุ่นใหม่” เป็นผู้หญิงมากขึ้นในระยะหลังๆ

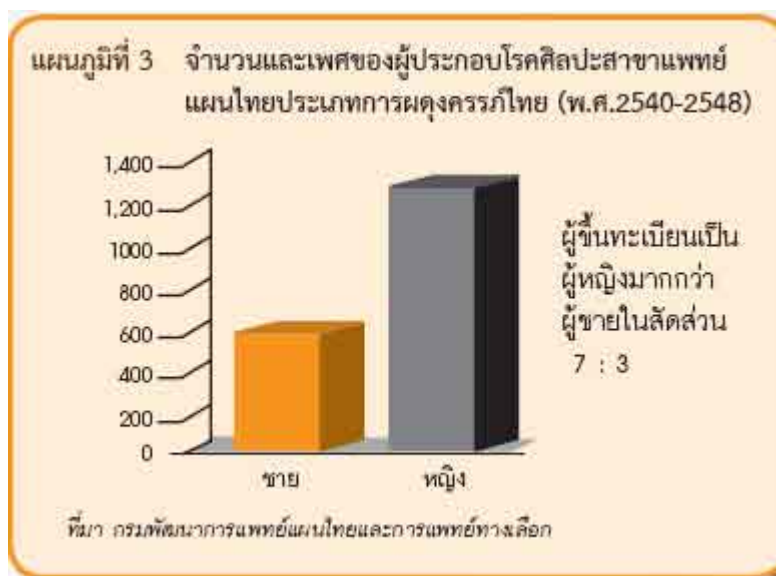
หากดูข้อมูลระยะยาวในช่วงเวลาประมาณ 50 ปี ระหว่างปี พ.ศ.2500-2548 พบว่าผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาแพทย์แผนไทยที่ได้รับใบอนุญาตมีสัดส่วนระหว่างชายหญิงในอัตรา 3:2 แต่เมื่อเจาะลงมาในช่วง 8

ปีหลังของการเก็บสถิติ คือระหว่างปี พ.ศ.2540-2548 พบว่าผู้หญิงสอบขึ้นทะเบียนผู้ประกอบโรคศิลป์เป็นแพทย์แผนไทยได้มากกว่าผู้ชาย โดยเพิ่มเป็นอัตราชายหญิง 3:4

แผนภูมิที่ 2 จำนวนผู้ประกอบโรคศิลป์สาขาแพทย์แผนไทยทุกประเภท จำแนกตามเพศ (พ.ศ.2500-2548)

แผนภูมิที่ 3 จำนวนและเพศของผู้ประกอบโรคศิลป์สาขาแพทย์แผนไทยประเภทการผดุงครรภ์ไทย (พ.ศ.2540-2548)

- **“หมอต้าแย” ยังไม่สิ้นสูญ**

สำหรับคนยุคใหม่ดูเหมือน “หมอต้าแย” เป็นแพทย์ยุคโบราณที่ลึกลับทางให้สูตินรีแพทย์แผนตะวันตกไปจนเกือบหมดสิ้นแล้ว

แต่ในข้อมูลวิจัยชุดนี้ แสดงให้เห็นว่าแพทย์แผนไทยสาขานี้ยังมีชีวิตชีวา โดดเด่นอยู่ในโลกยุคดิจิทัลนับพันๆ คน

บางคนอาจนึกไม่ถึงว่า แพทย์แผนไทยประเภท “การผดุงครรภ์ไทย” ในทุก 10 คน เป็นผู้ชายถึง 3 คน และหลักแหล่งของผู้ที่มาขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์แผนไทยสาขานี้หาได้อยู่ในชนบทห่างไกล แต่แจ้งภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ เมืองฟ้าอมรมากกว่าภาคอื่นๆ อย่างไม่เห็นฝุ่น สำหรับอายุโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 48 ปี ถือว่าต่ำที่สุดในบรรดาอายุเฉลี่ยของแพทย์แผนไทยสาขาต่างๆ

แพทย์ผู้ชำนาญการด้านการผดุงครรภ์ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงสาธารณสุขจนถึงปี 2548 มีด้วยกัน 1,874 คน ส่วนใหญ่ขึ้นทะเบียนความเชี่ยวชาญสาขาอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย ได้แก่ ด้านการรักษาด้วยยาสมุนไพร หรือ สาขาเภสัชกรรมไทย ร้อยละ 72 ของผู้ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์สาขาผดุงครรภ์ทั้งหมด สาขาเวชกรรมไทย ร้อยละ 45

แผนภูมิที่ 4 จำนวนและเพศของผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาแพทย์แผนไทย ประเภทการผดุงครรภ์ไทย (พ.ศ. 2540-2548)

แม่ คุณค่าของแพทย์พื้นบ้านและภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชนแต่ละชาติเคยถูกละเลยหลงลืมชั่วขณะ แต่กลับคืนมาเป็นที่ประจักษ์แล้วในโลกปัจจุบัน แม้แต่องค์การอนามัยโลก ยังประกาศยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งหมายรวมถึงการแพทย์แผนไทย โดยการผสมผสานการแพทย์พื้นบ้านกับระบบสาธารณสุขของประเทศ ซึ่งก็คือการแพทย์สมัยใหม่ที่เป็นการแพทย์กระแสหลักอยู่ในปัจจุบัน โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ด้านความปลอดภัย ประสิทธิภาพ และคุณภาพ เพื่อการใช้ได้อย่างสมเหตุสมผล ทำให้คนทุกระดับเข้าถึงและสามารถใช้ได้ อันจะนำมาสู่การอนุรักษ์และพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้านอย่างยั่งยืน

นี่คือทุนสำหรับชีวิตและทางรอดสู่ออนาคตที่บรรพบุรุษฝากเป็นมรดกล้ำค่าให้มนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ได้สืบ

สถาน

ข้อมูลเพิ่มเติม ติดต่อ กิตติมาภรณ์ 081 449 7479